

Horasan'da öncelikle birtakım idarî ve askerî düzenlemeler yapan Haraşî'nin bu radaki en önemli başarısı Soğdlular karşısında kazandığı zaferdir. Onun Hâricîler'i yenmesi ve hemen ardından Horasan valiliğine tayin edilmesi, önceki vali zamanında cizye ve haraç vergilerini ödemeyen ve valiye karşı Türkler'le iş birliği yapan Soğdlular'ı endişeye düşürdü. Soğdlular, melikleri Gürek'in kabul etmesine rağmen yurtlarını terk ederek Fergana hükümdarından sığınma talebinde bulundular. Ancak Haraşî, henüz Fergana melikinin himayesi altına girmeden Hucend yolunda onları yakalayıp birçoğunu kılıçtan geçirdi; bir kısmını da esir alarak mallarını müsadere etti. Bu arada Hucend güzergâhında bulunan Üşrûsene'yi ele geçirip halkı ile bir anlaşma yaptı.

Haraşî, Soğd meselesini büyük ölçüde hallettikten sonra Süleyman b. Ebû's-Sürri'yi Soğd vadisinde yaşayan Dihkan Deyuştî'nin üzerine gönderdi. Süleyman, Deyuştî'yi yenilgiye uğrattı ve sığındıkları kalede muhasara altına aldı. Kale halkı çocuklarına dokunulmaması şartıyla teslim olmayı kabul edince Haraşî Deyuştî'yi tutuklayarak Irak Valisi Ömer b. Hübeyre'ye gönderdi.

Haraşî daha sonra Mâverâünnehir'deki Kiş şehrine (Şehr-i Sebz) âmil tayin ettiği Süleyman b. Ebû's-Sürri'yi Nesef'in fethiyle görevlendirdi. Süleyman'a mukavemet edemeyeceğini anlayan Nesef hâkimi Subuğrâ teslim oldu. Fakat Haraşî, emanla teslim aldığı Subuğrâ'ya verdiği sözü tutmayıp öldürttü (104/722-23). Onun bu davranışı, ayrıca Irak'a yeteri kadar vergi göndermemesi ve birçok konuda bağımsız hareket etmesi bölge valisi Ömer b. Hübeyre'yi kızdırdı. İbn Hübeyre, Haraşî'yi azlederek yerine Müslim b. Saîd el-Kilâbî'yi tayin etti. Haraşî zincire vurularak Merv'den Kûfe'ye gönderildiyse de bazı nüfuzlu kişilerin ricası üzerine serbest bırakıldı.

112 (730) yılında, Azerbaycan ve İrmîniye bölgesi kumandanlarından Cerrâh b. Abdullah el-Hakemî'nin Hazar ve diğer Türk boyları ile yaptığı savaşta yenilmesi ve Erdebil şehrinin Hazarlar'ın eline geçmesi üzerine Halife Hişâm b. Abdülmelik Haraşî'yi Azerbaycan ve İrmîniye valiliğine getirdi. Haraşî ilk iş olarak Siirt yakınlarındaki Erzen'e gidip burada Cerrâh'ın ordusundan sağ kalanları kendi ordusuna dahil edip Ahlat'a geçti, şehri fethet-

dip ele geçirdiği ganimetleri askerleri arasında paylaştırdı. Daha sonra Berdea'ya kadar birçok kaleyi fethetti. Buradan Şirvan yakınlarındaki Bâcervân'a dönen Haraşî aldığı ihbar üzerine Hazarlar'a karşı bir baskın düzenledi. Bu baskında da Hazarlar'ın birçoğu öldürüldü.

Haraşî daha sonra Hazarlar'la Tiflis yakınlarında tekrar karşılaştı. Kuvvetlerini takviye edip Haraşî'nin üzerine yürüyen Hazarlar onu ilk anda zor duruma düşürdülerse de yenilmekten kurtulamadılar. Haraşî onları Aras nehrine kadar sürdü. Şirvan yakınlarındaki Beylekân'da meydana gelen karşılaşmada da Hazarlar yine ağır bir yenilgiye uğradılar.

Haraşî, Halife Hişâm'a bir fetihnâme gönderip kazandığı savaşları ve fethettiği yerleri bildirdi. Başarılarından dolayı Haraşî'yi kutlayan Hişâm, kısa bir süre sonra onu azlederek yerine kendi kardeşi Mesleme b. Abdülmelik'i Azerbaycan ve İrmîniye valiliğine tayin etti. Mesleme, Haraşî'ye bir mektup göndererek idareyi Abdülmelik b. Müslim el-Ukaylî'ye bırakmasını istediye de Haraşî onu dinlemedi. Bunun üzerine Mesleme Haraşî'yi ordu kumandanlığından azletti. Haraşî'nin mallarına el konup Berdea'da hapsedildiğini duyan Halife Hişâm, Mesleme'den onu derhal salvermesini istedi. Haraşî serbest kalınca Dimâşk'a döndü ve halifenin ihsan ve iltifatına mazhar oldu (İbn A'sem el-Kûfî, VIII, 59-60).

Halife Hişâm, Mesleme b. Abdülmelik'in ve ondan sonra bu göreve tayin edilen Mervân b. Muhammed'in bölgede meydana gelen olaylar karşısındaki başarısızlıkları yüzünden 115 (733) yılı baharında Haraşî'yi tekrar İrmîniye ve Azerbaycan valiliğine getirdi. Ancak Haraşî askerlerin yorgunluğu sebebiyle ciddi bir sefer gerçekleştirmedi. Gözlerinden rahatsız olduğu için muhtemelen 117 (735) yılında görevinden affını istedi. Hişâm onun isteğini kabul edip yerine Mervân b. Muhammed'i tayin etti. Haraşî'nin bundan sonraki hayatı hakkında kaynaklarda bilgi yoktur.

İbn Cerîr et-Taberî ve İbnü'l-Esîr'in, 161-189 (777-805) yılları arasında faaliyetlerinden söz ettikleri Haraşî nisbeli şahsın Saîd b. Amr el-Haraşî ile ilgisi yoktur. Halife b. Hayyât, Saîd el-Haraşî adlı bir kişinin 163 (779-80) yılında Horasan'da öldürüldüğünü söyler (*et-Târîh*, s. 437). Bunun vali Saîd el-Haraşî olup olmadığına dair yeterli bilgi bulunmamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Halife b. Hayyât, *et-Târîh* (Ömerî), s. 328, 332-333, 342-344, 361, 437; Belâzûrî, *Fütûh* (Fayda), s. 295-297, 623; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), VI, 361-363, 575-578, 619-622; VII, 7-12, 15-17; VIII, 135, 144, 167, 316; İbn A'sem el-Kûfî, *el-Fütûh*, Beyrut, ts. (Dârü'n-Nedveti'l-cedide), VIII, 43-60, 70; Bağdâdî, *el-Farâk* (Kevserî), s. 155-156; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 288; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, V, 69-70, 103-110, 115-116, 159-162; VI, 51-52; İbn Manzûr, *Muhtaşaru Târîhi Dimâşk*, IX, 339-341; İbn Kesîr, *el-Bidâye* (nşr Ahmed Ebû Müslim v.dğr.), Beyrut 1409/1989, IX, 238-240, 314-315; Zirikî, *el-A'lâm*, III, 152; J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1963, s. 152, 214-215; Hakkı Dursun Yıldız, *İslâmiyet ve Türkler*, İstanbul 1980, s. 20-32; a.mlf., "Cerrâh b. Abdullah", *Dîa*, VII, 414; Barthold, *Türkistan*, s. 204, 547; Şaban Kuzgun, *Hazar ve Karay Türkleri*, Ankara 1993, s. 59; Khalid Yahya Blankinship, *The End of the Jihād State : The Reign of the Hisham Ibn Abd al-Malik and The Collapse of the Umayyads*, New York 1994, s. 88-126, 150-151, 171; Recep Uslu, *Hicri II. Yüzyıllarda Horasan Tarihi* (doktora tezi, 1997), ÜÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 76-77; Mahmûd Şit Hat-tab, "Mine'l-mü'minîne ricâl: Saîd b. 'Amr el-Haraşî", *el-Mevrid*, IX/4, Bağdad 1981, s. 329-347.

NADİR ÖZKUYUMCU

HARB

(bk. SAVAŞ).

HARB (Benî Harb)

(بنو حرب)

Çoğu Hicaz ve Necid bölgelerinde ikamet eden bir Arap kabilesi.

Benî Harb kabilesinin soyu hakkındaki bilgiler oldukça çelişkilidir. İbn Hazm (*Cemhere*, s. 275), İbn Haldûn (*el-İber*, II, 311) ve Kalkaşendî (*Nihâyetü'l-ereb*, s. 232-233), kabilenin Adnânîler'den Benî Hilâl b. Âmir b. Sa'saa'nın bir kolu olduğu görüşündedirler. Hemdânî, şeceresini Harb b. Sa'd b. Sa'd b. Havlân b. Amr b. Hâf b. Kudâa şeklinde verdiği ve aslen Yemen'in Sa'de şehrinde olduğunu belirttiği Benî Harb kabilesinin 131 (748-49) yılında Hicaz'da Mekke ile Medine arasındaki bölgeye geldiğini ve bazı kollarının daha sonraki dönemlerde buradan Necid'e göç ettiğini bildirir (*el-İklil*, I, 298-314). Çağdaş müelliflerden Kehhâle, çoğunluğunu Adnânîler'in teşkil ettiği, nesepi birbirinden farklı unsurlardan oluşan kabilenin bir ahlâf topluluğu (antlaşmalı kabileler) olduğu görüşündedir (*Mu'cemû kabâ'ilü'l-'Arab*, I, 259). Buna karşılık Semîr Abdürrezzâk, Kahtânîler'in Havlân koluna mensup olan Benî Harb'in aynı bölgede yaşayan Adnânî kabileleriyle karıştığını, bu sebeple bazı nesep âlimle-

HARB (Benî Harb)

ri tarafından yanlışlıkla Adnânîler'e nisbet edildiğini ileri sürmektedir (*Ensâbü'l-'Arab*, s. 57-60). Bu ihtilâfa işaret eden Hamed el-Câsir ise Adnânîler'in Benî Süleym ve Müzeyne gibi bazı kollarının Benî Harb ile karışması olmasının ihtimaline de temas ederek nesep ilminde daha güvenilir olan Hemdânî'nin görüşüne itibar edilmesi gerektiğini söyler (*Cemheretü ensâb*, I, 144-145).

Kaynakların bir kısmına göre kabile Benî Sâlim ve Benî Mesrûh adlı iki ana kola, bunlar da çeşitli alt kollara ayrılmıştır. Bazı kaynaklarda bunların yanı sıra kabilenin Zübeydû'l-Hicâz, Benî Amr, Benî Ubeydullah, Benî Ali, Vühûb, Fûrâde gibi kollarından da söz edilmektedir.

Betenûnî, Benî Harb'in 1909 yılında Hicaz bölgesinde yaklaşık 6000 hânese ve 80.000 civarında nüfusu olduğunu kaydederken (*er-Rihletü'l-Hicâziyye*, s. 58) Berekâtî'nin yaklaşık aynı tarih için verdiği rakam 300.000'dir (*er-Rihletü'l-Yemânîyye*, s. 138). Büyük çoğunluğu Hicaz'da yaşayan kabilenin bir kısmı daha sonra Necid'e ve Irak'a kadar yayılmıştır. Debbâğ'ın zikrettiği Benî Harb (*el-Kabâ'ilü'l-'Arabiyye*, s. 197-198, 199) aynı kabile ise bazı kollarının Filistin, Suriye ve Mısır'ın çeşitli bölgelerine dağılmış olduğu söylenebilir.

Güçlü ve yağmacı bir kabile olan Benî Harb, Mekke- Medine yolunu özellikle Suriyeli hacılar için oldukça tehlikeli bir hale getirmişti. XIX. yüzyılın başlarında Vehhâbîler tarafından güçlükle itaat altına alınabilen kabile varlığını günümüze kadar korumuştur. Aynı adı taşıyan başka kabileler de vardır (Kehhâle, I, 259-262).

BİBLİYOGRAFYA :

Hemdânî, *el-İktîl* (nşr. Muhammed b. Ali el-Ekva'), Kahire 1383/1963, I, 298-314; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 275; İbn Haldûn, *el-'İber*, II, 311; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî), Kahire 1959, s. 232-233; M. Emin es-Süveydî, *Sebâ'ilü'l-z-zehab fi ma'rifeti kabâ'ilü'l-'Arab*, Beyrut 1406/1986, s. 166; İbrâhîm Rifat Paşa, *Mir'âtü'l-Harameyn*, II, 342; Şeref b. Abdülmuhsin el-Berekâtî, *er-Rihletü'l-Yemânîyye*, Beyrut 1384, s. 137-139; Hamed el-Câsir, *Cemheretü ensâbi'l-üseri'l-mütehadûra fi Necd*, Riyad 1981, I, 144-145; Kehhâle, *Mu'cemü kabâ'ilü'l-'Arab*, Beyrut 1982, I, 259-262; Ahmed Vassî Zekerîyyâ, *Aşâ'irü's-Şâm*, Dimaşk 1403/1983, II, 386, 645-646; Mustafa Murâd ed-Debbâğ, *el-Kabâ'ilü'l-'Arabiyye ve selâ'ilühâ fi bilâdinâ Filisîn*, Beyrut 1986, s. 197-198, 199; M. Lebîb el-Betenûnî, *er-Rihletü'l-Hicâziyye*, Kahire, ts. (Mektebetü's-Sekâfeti'd-dîniyye), s. 58; Semîr Abdürrezzâk el-Kutb, *Ensâbü'l-'Arab*, Beyrut, ts. (Dârü Mektebeti'l-hayât), s. 57-60, 230-231; J. Schleifer, "Harb", *İA*, V/1, s. 227-228; a.m.f., "Harb", *Eİ²* (İng.), III, 179-180.

İBRAHİM SARIÇAM

HARB b. ÜMEYYE

(حرب بن أمية)

Ebû Amr Harb
b. Ümeyye b. Abdîşems
(ö. m. 588)

Ebû Süfyân'ın babası.

Abdüşemsoğulları'nın reisi olup Câhiliye devrinde Mekke'nin en nüfuzlu kişilerindendi. Emevîler'in Süfyânî kolunun soyu ona ulaşır. Arap yazısını kullanan ilk Mekke'li olduğu, yazıyı, Irak bölgesine yaptığı ticarî seyahatler sırasında tanıştığı Dûmetülcendel reisi Ükeydir b. Abdümelik'in kardeşi Bişr'den öğrendiği rivayet edilir.

Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib'in yakın arkadaşı olan Harb'in kızı Ümmü Cemîl, Abdülmuttalib'in oğlu Ebû Leheb ile evlendiği için aralarında akrabalık bağı da kurulmuştu. Ya'kübî, Harb'in Sakîf'e karşı giriştiği mücadelede Abdülmuttalib'i desteklediğini söyler (*Târîh*, I, 249). Aralarındaki dostluk, onun Abdülmuttalib'in emanı altındaki yahudi bir tâciri gizlice öldürtmesine kadar sürdü. Olayın iç yüzünü öğrenen Abdülmuttalib, Harb'den yahudi tâcirin diyetini istedi. Harb'in suçunu inkâr etmesi üzerine birbirlerini münâfereye (şeref ve itibar hususunda karşılıklı övünme) çağıran taraflar, hakem olarak seçtikleri Habeş Kralı Necâşi'nin hakemliği kabul etmemesi üzerine Hz. Ömer'in dedesi Nüfeyl b. Abdüluzzâ'yı hakem tayin ettiler. Nüfeyl Harb'in aleyhine hüküm verdi. Öldürülen yahudinin diyeti olan 100 deveyi maktûlün amcasının oğluna vermek ve gasbetmiş olduğu malı da iade etmek zorunda kalan Harb, daha sonra Nüfeyl'in kabillesi Adî (b. Kâ'b) oğullarını Mekke'den çıkarmaya karar verdi. Bu iş için Abdüşems ve Nevfeloğulları'nın da desteğini sağladı. Ancak Hâşim, Muttalib, Sehm ve Zühreoğulları'nın onun bu teşebbüsüne karşı çıkmaları üzerine Adîoğulları'nı Mekke'den sürmekten vazgeçti.

Harb, Kureys kabilesinin ordu kumandanlığı dedesi Abdüşems ve babası Ümeyye yoluyla kendisine intikal ettiğinden Kureys ile Kays Aylân arasında meydana gelen birinci ve ikinci Ficâr savaşlarına kumandan olarak katılmış, ikinci Ficâr savaşının bir safhası olan Yevmü Şemta'da Kureys'le birlikte Kinâne kabilesine de kumanda etmiştir. Kureys ve Kinâne ile Hevâzin arasında cereyan eden son Ficâr

savaşı Yevmü Nahle'de, Kusay'dan intikal eden ve Ukâb adı verilen Kureys'in sancağı onun elinde bulunuyordu. Bir rivayete göre daha önce de Zâtî Nükeyf'te Kureys ile Bekiroğulları arasında meydana gelen savaşta Kureys kabilesinin kumandanlığını yapmıştı.

Ficâr savaşlarında yaralandıktan kısa bir süre sonra ölen Harb'in, karısı Safiyye bint Hazn'dan Ebû Süfyân, Fâria ve Fâhite adlı üç çocuğu olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İshak, *es-Sîre*, s. 47; Ma'mer b. Müsennâ, *Eyyâmü'l-'Arab kabale'l-İslâm* (nşr. Âdil Câsim el-Beyâtî), Beyrut 1407/1987, II, 505, 513-516, 524; İbn Hişâm, *es-Sîre²*, I, 186; İbn Sa'd, *et-Ta-bakât*, I, 87; İbn Habîb, *el-Münemmak*, s. 94-98; a.m.f., *el-Muhabber*, s. 132, 165, 173-174; Ezrakî, *Ahbarü Mekke* (Melhas), I, 115; Belâzûrî, *Ensâb*, I, 102; V/1, s. 3-5; Müberrred, *el-Kâmil*, Kahire 1936, I, 275; Ya'kübî, *Târîh*, I, 249, 258; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 253-254; İbn Abdürrabbih, *el-'İkdü'l-ferîd*, IV, 135; Ceşşiyârî, *el-Vüzerâ' ve'l-kütâb*, s. 2; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, I, 8; Meydânî, *Mecma'u'l-emşâl* (Ebû'l-Fazl), I, 75-76; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 15; İbn Haldûn, *el-'İber*, III, 2; Makrizî, *en-Nizâ' ve't-tehâşum fîmâ beyne Benî Ümeyye ve Benî Hâşim* (nşr. Hüseyin Mü'nîs), Kahire 1988, s. 42; Mahmûd Şükri el-Âlûsî, *Bulûgu'l-ereb*, III, 368; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, IV, 91; VIII, 117-118, 157-158; IX, 717; W. M. Watt, *H. Muhammed Mekke'de* (trc. R. Ayas - A. Yüksel), Ankara 1986, s. 36, 37, 96, 165; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (Tuğ), I, 37, 318; İbrahim Sarıçam, *Emevî Hâşimî Mücadelesi: İslâm Öncesinden Muaviye Devrinin Sonuna Kadar* (doktora tezi, 1991), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 60, 62, 70-75.

İBRAHİM SARIÇAM

HARBE

(bk. MIZRAK).

HARBÎ

(الحربى)

Gayri müslim devletin
vatandaşı anlamında
fıkıh terimi.

Klasik dönem İslâm hukukçuları, devletin ülke unsuruyla ilgili tesbit ve tasnifleri çerçevesinde İslâm devletinin hâkimiyeti altındaki topraklara "dârü'lislâm", bu hâkimiyetin dışında kalan ülkelere de "dârü'lharb" adını vermişlerdir. Yabancı ülkelere bu adı vermelerinin başlıca sebebi, kendi zamanlarında milletlerarası alanda hâkim ilişki biçiminin savaş olmasıdır. Bu genel adlandırma yanında yabancı ülkeler için "dârü'lküfür, dârüşşirk"